

Timothy Reagan – Non-Western Educational Traditions. Indigenous Approaches to Educational Thought and practice (2005)

Tamara Kováčová

Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni; Tamara.kovacova@gmail.com

PUBLIKACE Timothyho Reagana *Non-Western Educational Traditions. Indigenous Approaches to Educational Thought and practice* je podle českého Googlu pro českého čtenáře v podstatě neznámou, ačkoliv se jí ve světě dočkalo již třetího vydání. Nicméně tato publikace je svým zaměřením vpravdě unikátní, a zaslouží si tedy i opožděnou pozornost.

Tento text je souborem popisu různých ne-západních vzdělávacích přístupů. Hlavním cílem textu je ukázat západní etnocentrický přístup ke vzdělávacím praktikám z ne-západních oblastí. Základní tezí je, že všechny kultury vychovávají a vzdělávají své potomky tak, aby byla zajištěna udržitelnost té které komunity vzhledem k místním přírodním a kulturním podmínkám. Bohužel můžeme sledovat významné neporozumění v západním přístupu ke vzdělávání, kde v tomto diskursu jediné „správné“ vzdělávání, je především to formální a které se zjednodušeně řečeno odehrává ve třídě s paní učitelkou a před tabulí, a podle institucí stanoveného kurikula. Jakkýkoliv jiný scénář pro vzdělávání má v západní tradici tendenci být nahlížen jako „nedokonalý, primitivní“. Reaganův text se snaží prezentovat různé původní vzdělávací přístupy a praktiky, tak aby čtenáři ukázal, že tyto praktiky nejsou méněcenné. Je velmi zajímavé, že v dnešní době, kdy zastánci tzv. konstruktivní školy, moderní pedagogiky a vůbec pedagogiky orientované na dítě (srov. např. vzdělávací přístupy Montessori pedagogiky, Metodu Step by Step, Waldorfskou pedagogiku, přístup Čtením a psaním ke kritickému myšlení, Respektovat a být respektován, koncept Zdravá škola, projektové vyučování atd.), přicházejí a propagují různé nové moderní pedagogické postupy, tak zastánci těchto směrů či metod budou možná velmi překvapeni, protože to vypadá, že mnohé z těchto původních vzdělávacích postupů a metod jsou si významně podobné s těmi přístupy, které razí právě současná moderní pedagogika. Publikace je tedy zajímavým čtením nejen pro antropology, ale i pro ty, kteří se zabývají pedagogikou a vzděláváním.

Publikace se sestává se tří základních částí. První část je teoreticky orientovaná a popisuje uvedení do problematiky ne-západních a původních vzdělávacích tradic, uvedením do konceptualizace kultury ve smyslu já, my a ti druzí. Ve druhé části již autor popisuje původní vzdělávací tradice konkrétních společenství např. vybraných afrických kmenů, indiánů střední a severní Ameriky, společenství původní čínské konfuciánské tradice, společenství tradičního hinduismu a buddhismu, dále tradiční vzdělávací praktiky Romů a tradičních islámských komunit. V závěrečné třetí části autor shrnuje možný přínos těchto praktik a metod do moderní vzdělávací praxe.

V první části autor nabízí širší vhléd do problematiky vzdělávání, kde zdůrazňuje, že všechny společenství na světě nějakým způsobem vzdělávaly a vzdělávají své potomky. Autorovým cílem není nahradit vzdělávací systém západní tradice, ale spíše rozšířit naše chápání vzdělávání o inspirativní, ale méně známé praktiky a metody. Reagan poukazuje na známý etnocentrický koncept, kdy příslušníci jedné kultury mají tendenci vnímat jinou kulturu jakožto podřadnější té vlastní. V tomto ohledu jsou představeny dva typy etnocentrismu: kulturní a epistemologický. Právě epistemologický etnocentrismus je dle Reagana

příčinou nepochopení funkčnosti tradičních vzdělávacích přístupů. V tomto kontextu je západní přístup ke vzdělávání velmi orientován na gramotnost (ve smyslu dovednosti čtení a psaní), schopnost pracovat s texty, a především na formální vzdělávání. Oproti tomu mnoho původních vzdělávacích systémů je více zaměřeno na socializaci, přenos tradic, a především praktické dovednosti. Též je zmiňována role ženy v obou těchto tradicích. V této části je též prezentován koncept „tradice“ jakožto procesu vývoje oproti konceptu „tradice“ jakožto historické „zakonzervované“ tradice. V tomto kontextu je zmiňován i rozdíl mezi orálními a „psanými“ kulturami, kde každá z nich má své nezastupitelné místo, a právě orální tradice je základem mnoha původních vzdělávacích přístupů. Stejně tak je možné říci, že většina orálních kultur přikládá ve vzdělání veliký (přirozený) důraz především na aktivní činnost. Celá první část se snaží relativizovat epistemologický diskurs západního člověka vzhledem k problematice vzdělávání a autor jí s nadskázkou doplňuje: „Nemůžu si pomoci, ale mám pocit, že tohle je čas, kdy by Afrika mohla posílat misionáře do Evropy a Ameriky, stejně tak jako učitele, inženýry, doktory a běžné pracovníky.“

Druhá část je rozdělena do sedmi oddílů dle popisu různých vzdělávacích tradic a jejich typických vzdělávacích přístupů. Na některých příkladech z Afriky je ukázáno, že cílem vzdělávacího procesu je vychovat jedince s charakteristikami „dobrého člověka“ (upřímný, slušný, šikovný, kooperativní a schopný si poradit s událostmi všedního dne). Klíčovým faktorem v procesu vzdělávání je nápodoba a praktická zkušenost, orální tradice (učení se z přísloví, diskusí, naslouchání, slovních hříček, hádanek, příběhů a mýtů). Vysokou důležitost mají především praktické zkušenostní aspekty vzdělávání.

Ve společenstvích Aztéků a Mayů ve vzdělávání hrála velmi důležitou roli zkušenost s náboženstvím a přírodou. Vzdělavatelé byli často kněží či starší členové komunity. Převažovala orální tradice, která příliš nepodporovala něco, co bychom dnes pojmenovali jakožto „kritické myšlení“. Veliký důraz byl kladen především na sociální aspekty nežli na ty individuální. Již ve starých Aztéckých kulturách byly jistým způsobem do formálního vzdělávání zařazeni chlapci i dívky nehledě na sociální původ.

V původních společenstvech indiánů severní Ameriky hrála ve výchově klíčovou roli hra a nápodoba genderově specifických aktivit. Systém vzdělávání byl taktéž spíše postaven na orální tradici, ačkoliv písmo bylo používáno později. Nomádský způsob života určoval a posiloval použití orální tradice i pro vzdělávací účely.

Pro vzdělávací tradice ve staré Číně hrálo klíčovou roli konfuciánské myšlení. Děti byly vychovávány k přívětivosti, mírnosti a poslušnosti. V této tradici již hraje velkou roli písmo, a tedy učení se čtení a psaní, a též jeho prostřednictvím. V této kultuře museli rodiče platit učiteli za vzdělávání svého dítěte a též fungovalo písemné testování a zkoušení (především pro získávání úřednických postů). Tento systém pomáhal udržovat tradiční čínskou společnost, i když negramotnost byla normou.

V tradičních hinduistických a buddhistických společenstvech měly klíčovou roli ve vzdělávacích přesvědčeních a praktikách kláštery, ty zastávaly svou důležitou roli ve světském i náboženském vzdělávání. Klíčová byla role osobnosti učitele, a především pak vztah mezi učitelem a studentem.

Pro vzdělávací praktiky Romů je charakteristický přístup „orientace na přežití“ (ekonomická, praktická, tělesná a kulturní). Romské děti jsou tradičně často vzdělávány zúčastněnou participací. Na děti je často nahlíženo jako na „malé dospělé“ a velmi brzy jsou jim svěřovány jejich vlastní úkoly, a především velká míra zodpovědnosti.

Tradiční muslimské vzdělávací přístupy byly často spojovány s náboženskými praktikami. Pro tuto tradici je typickým spojením náboženství, morálních a sociálních aspektů chování vedoucích k výchově dobrého praktikujícího věřícího.

Ve třetí shrnující části je vidět, že každá z těchto vzdělávacích tradic, které zde byly prezentovány, mají některé jak

společné, tak unikátní rysy, nicméně odlišnosti mezi jednotlivými přístupy mají tendenci převažovat, protože jejich funkcí je připravit a vychovat děti a mladé lidi pocházející z různých typů společností. Nicméně naprostá většina z těchto přístupů tak činí efektivně a lidsky. Zároveň mnoho metod z těchto přístupů se nám v současnosti znovu objevuje jakožto „znovuobjevené kolo“ moderní „na dítě“ orientované pedagogiky.

Celá publikace je velmi čtivá, a především srozumitelná i pro někoho, kdo není antropolog či pedagog, ale jen přemýšlí o výchově vlastních dětí či o širším kontextu vztahu společnosti a vzdělávání.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] REAGAN, T. 2005. *Non-Western Educational Traditions. Indigenous Approaches to Educational Thought and practice*. Third Edition. London: LEA.